

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

KONAKLAMA VE SEYAHAT HİZMETLERİ

ANADOLU ÇAĞLARI
224TF0010

Ankara, 2012

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- PARA İLE SATILMAZ.

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1.ANADOLU’NUN TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARI	3
1.1. Paleolitik Çağ.....	3
1.2. Mezolitik Çağ.....	4
1.3. Neolitik Çağ.....	5
1.4. Kalkolitik Çağ.....	7
1.5. Tunç Çağı.....	7
1.6. Demir Çağı.....	10
UYGULAMA FAALİYETİ	14
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	15
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	17
2.ANADOLU’DA YAŞAMIŞ UYGARLIKLAR	17
2.1.Hititler	18
2.2.Geç Hititler.....	20
2.3.Urartular	22
2.4.Frigler (Phrygler)	24
2.5.Lidyahlar (Lydia).....	27
2.6. İyonya (Ionia).....	30
2.7.Karia ve Likya Uygarlıkları	32
2.7.1. Karia	32
2.7.2. Likya	33
2.8. Helen Uygarlıkları.....	35
2.9.Roma Çağı	36
2.10.Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Çağlarına Toplu Bakış	40
2.10.1.Bizans Dönemi	40
2.10.2.Anadolu Selçuklu Dönemi.....	41
2.10.3. Osmanlı Dönemi	42
UYGULAMA FAALİYETİ	44
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	45
MODÜL DEĞERLENDİRME	48
CEVAP ANAHTARLARI	50
KAYNAKÇA	52

AÇIKLAMALAR

KOD	224TF0010
ALAN	Konaklama ve Seyahat Hizmetleri
DAL/MESLEK	Rezervasyon / Operasyon Elemanı
MODÜLÜN ADI	Anadolu Çağları
MODÜLÜN TANIMI	Anadolu'da tarih öncesi çağlar ve Anadolu'da yaşamış uygarlıklar ile ilgili bilgilerin kazandırıldığı bir öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/32
ÖN KOŞUL	
YETERLİK	Anadolu'nun tarih öncesi çağlarını ve Anadolu'da yaşamış uygarlıkları konuklara tanıtmak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç Anadolu'nun tarih öncesi çağlarını ve Anadolu'da yaşamış uygarlıklarını doğru olarak konuklara tanıtabileceksiniz. Amaçlar 1. Anadolu'nun tarih öncesi çağlarını doğru olarak konuklara tanıtabileceksiniz. 2. Anadolu'da yaşamış uygarlıkları doğru olarak konuklara tanıtabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Sınıf ortamı, müze ve öğrenme yeri Donanım: Bilgisayar, internet, kütüphane, harita, broşür
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen modül sonunda ölçme aracı (çoktan seçmeli test, doğru-yanlış testi, boşluk doldurma, eşleştirme vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek sizi değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Tarihin başlangıcı için yazının icat edildiği MÖ 3500 yılı esas alınmıştır. Yazının icadından önceki döneme Tarih Öncesi, yazının icadından sonraki döneme de Tarih Çağları denmiştir. Tarihin devirlere bölünmesinin temel nedeni tarihi olayları incelemeye, araştırmaya ve öğrenmeye kolaylık sağlamaktır. Özünde tarih bir bütündür, çağlara ayırarak incelemek pratik bir yaklaşımdır.

Tarih boyunca birçok önemli uygarlığın barındığı Anadolu, tarih öncesi çağların yanında başta Hititler, Frigler, Urartular olmak üzere günümüzde tam olarak ortaya çıkarılmamış onlarca medeniyeti ve kavimleri ile dünya tarihinde birçok “ilk”e şahitlik etmiştir. Anadolu topraklarında kurulmuş bu uygarlıkların dünya tarih ve kültürüne bıraktığı izler ve yenilikler çoktur.

Anadolu Çağları modülü ile tarih öncesi çağları ve Anadolu’da yaşamış uygarlıkları öğrenecek, bu çağlara ait Anadolu’daki yerleşim merkezlerini tanıyacak, arkeolojik kazılarda ele geçen buluntularla toplumun yaşam biçimi arasında sıkı bir ilişkinin bulunduğunu ve yaşadığınız ülkenin oldukça zengin bir kültürel geçmişi olduğunu göreceksiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Bu öğrenme faaliyeti ile Anadolu'nun tarih öncesi çağlarını konuklara doğru olarak tanıtabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Yakın çevrenizdeki arkeoloji müzelerini ziyaret ederek tarih öncesi çağlara ait eserleri inceleyiniz.
- İnceleme sonunda edindiğiniz yeni bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla ve öğretmenlerinizle paylaşınız.

1.ANADOLU'NUN TARİH ÖNCESİ ÇAĞLARI

Tarih öncesi çağlar insanın yeryüzünde görülmesi ile başlar ve yazının icadı ile sona erer. Prehistorik (tarih öncesi) olarak da adlandırılan devirlerin birbirinden ayrılmasında yazı olmadığı için insanların kullandığı araç ve gereçler, işledikleri ham maddeler ve yaşayış biçimi ölçü olarak alınır.

Tarih Öncesi Devirler		
Taş Devri	Taş Bakır Devri	Maden Devri
1- Kaba Taş (Paleolitik)	Taş- Bakır Devri (Kalkolitik Çağ)	1. Bakır
2- Yontma Taş (Mezolitik)		2. Tunç
3- Cilalı Taş (Neolitik)		3. Demir

Şekil 1.1: Tarih çağları çizelgesi

1.1. Paleolitik Çağ

Eski Taş ve Yontma Taş Devri olarak da adlandırılan paleolitik çağ Anadolu'da MÖ 600.000-10.000 zamanlarını kapsamaktadır. Jeologların Buzul Çağı adını verdikleri dönemi de kapsar. İnsanlık tarihinin en uzun dönemidir.

İklim koşullarının zorlayıcı etkisi ile insanlar ağaç kovuklarında ve mağaralarda ilkel bir hayat sürdürmüşlerdir. İnsanlar küçük gruplar hâlinde avcılık ve toplayıcılıkla hayatlarını devam ettirmiş ve besin üretimine henüz geçilmemiştir. Yaşam tarzları göçebidir. Avladıkları hayvanların postlarını ve büyük yaprakları giysi olarak kullanmışlardır.

Bu çağın sonuna doğru ateş kontrol altına alınmıştır. Bu, dönemin en önemli gelişmesidir. Yiyeceklerini pişirmek, soğukta ısınmak, aydınlanma, haberleşme, madenlerin işlenmesi, çanak çömlek yapımı ve vahşi hayvanlardan korunmak için ateşi kullanmışlardır. Totemizm denilen ilk inanış başlamıştır.

Fotoğraf 1.1: Kesici, delici, kazıyıcı çeşitli çakmak taşı aletler

Çay taşı, çakmak taşı, hayvan kemikleri ve ağaç gibi maddeler yontularak silahlar yapmışlardır. Ok ve yay kullanılmaya başlanmıştır.

Mağara ve kaya sığınaklarının duvarlarına çizilen resim ve figürler, ilk sanatsal eserler olarak bilinir. Bu döneme ait önemli merkezler; Antalya Karain, Beldibi ve Belbaşı Mağaraları ve İstanbul Yarımburgaz Mağarası'dır.

1.2. Mezolitik Çağ

Orta Taş Çağıdır. MÖ yaklaşık 10.000-8.000 zamanlarını kapsar. Buzullar erimeye başlamış ve günümüzdeki iklim şartları ortaya çıkmıştır. İnsanların toplayıcılık ve avcılıktan üretime geçiş dönemidir. İlkel tarımın bu zamanda yapıldığı düşünülmektedir. Mağaralarda bulunan kalıntılardan bu dönemde yetiştirilen ilk ürünün buğday olduğu anlaşılmaktadır.

Mezolitik Dönemin en önemli özelliği mikrolit denilen küçük aletlerin ortaya çıkmasıdır. Değişen doğa, fiziki ve fauna (hayvan varlığı) koşullarının sonucu küçülen avlara karşı geliştirilen teknolojidir bu. Bazı bilim adamları Mezolitik Dönem ayrımını yapmayarak doğrudan doğruya Paleolitik Dönem tanımını kullanırlar. Tam olarak Mezolitik Döneme tarihlenen yerleşim yeri yoktur.

Fotoğraf 1.2: Mikrolitler

Çakmak taşı, obsidyen (doğal cam) ya da mikrolitlerin ahşap bir sapa sıra ile çakılması sonucunda oraklar ortaya çıkmıştır. Bu da üretimde biçme işleminin oluştuğunu kanıtlar. Mezolitik Çağdaki Anadolu insanının yaşadıkları çevreyi kendinden önce yaşayanlardan çok daha iyi bir biçimde değerlendirdiklerini söyleyebiliriz. Hayvanlar evcilleştirilmeye başlanmıştır. Köpek, ilk evcil hayvan olarak görülür.

Anadolu yerleşim merkezleri; Beldibi Mağarası (Antalya), Baradiz Mağarası (Göller Yöresi), Macunçay Mağarası (Ankara), Tekkeköy Mağarası (Samsun)'dır.

1.3. Neolitik Çağ

Yeni Taş ve Cilalı Taş Devri olarak da adlandırılır. MÖ 8.000-5500 zamanlarını kapsar. İklimin insan yaşamına uygun hâle gelmesiyle birlikte yerleşik hayat başlamış ve akarsu boylarında ilk köyler oluşmaya başlamıştır. Ataerkil bir düzen kurulur. Bir arada yaşamaya başlayan insanlar arasında iş bölümü oluşmuştur. Köleciler toplum yapısı ortaya çıkar. İnsanların birlikte yaşamasının sonucu olarak toplumsal düzeni sağlayan yazısız hukuk kuralları ortaya çıkmıştır. İnsanlarda mülkiyet kavramı oluşur. Birçok hayvan evcilleştirilir.

Su boylarında bitkiler yetiştirilmeye başlanmış ve keten, kenevir gibi bitki liflerinden giysiler yapılmış ve dokumacılık başlamıştır. Buğday, darı, bakla, arpa gibi ürünler üretilir, insanlar üretken nitelik kazandı. İhtiyaç fazlası üretimin ortaya çıkması ile ticaret başladı.

Neolitik Dönemde Yakın Doğu'nun en büyük Neolitik yerleşme yeri olarak kabul edilen Çatalhöyük'te tapınak olarak nitelenen yapılardan ele geçen, pişirilmiş topraktan yapılmış kadın figürinleri bir ana tanrıça inancının varlığına işaret etmektedir.

Buzulların kuzeye doğru çekilmesi ve iklimde ısınma başlaması üzerine insanlar açık arazide yerleşme ve yaşama imkânı bulmuştur. Sulak bölgelerdeki yerleşme merkezlerinin sayısı hızla çoğalmıştır. Birbirine bitişik, bahçeli evler yapılmıştır. Daha kesici ve daha dayanıklı aletler yapılmaya başlamıştır. Toprakta kap-kacak yapılır ve seramik sanatı başlar. Resim ve heykel sanatında da ilerlemeler görülmüştür. Menhir, dolmen ve tümülüs (ilkel anıtlar) dikilmiştir.

Fotoğraf 1.3: Çatalhöyük'teki ana tanrıça heykelciği (Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi)

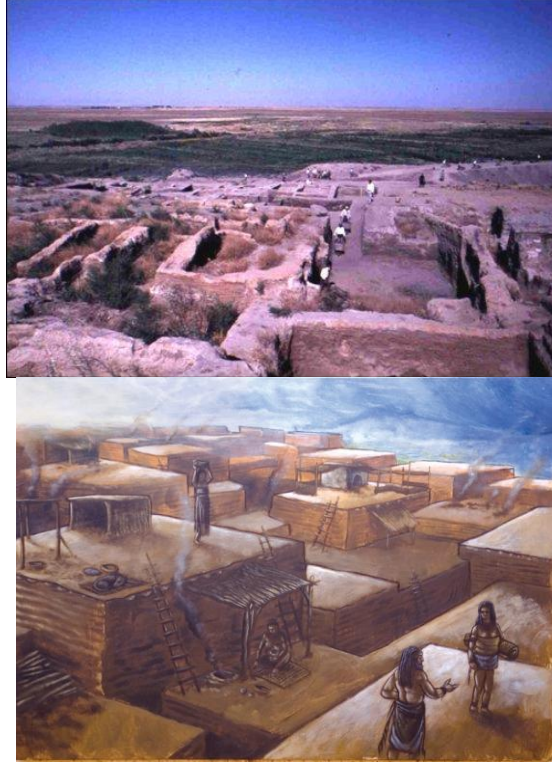
Bu devirde Anadolu'da en önemli yerleşim yerleri höyüklerdir. Diyarbakır Çayönü, Gaziantep Sakçagözü ve Konya Çatalhöyük bu devre ait merkezlerdendir.

Fotoğraf 1.4: Çayönü kalıntıları

Çayönü, Türkiye'de ve Güneydoğu Avrupa'nın tarım üretiminin ilk yapıldığı en eski yerleşim yeridir. Gelişmiş bir köy yerleşmesine sahip Çayönü'nde orak, bıçak ve tahıl öğütme taşlarının bulunması bu durumun göstergesidir.

Çatalhöyük ise insanlık tarihinin ilk şehir yerleşmesi olarak kabul edilir.

Fotoğraf 1.5: Çatalhöyük kalıntıları ve o dönemim tasviri

1.4. Kalkolitik Çağ

MÖ 5500-3200 zamanlarını kapsar. Bu devirlerde bakır tek başına kullanılmamış taş-bakır karışımından araç gereç yapılmıştır. Bundan dolayı Taş-Bakır Çağı olarak da adlandırılır.

İlk defa bulunarak işlenen madenler bakır, gümüş ve altındır ancak kolay işlendiği ve tabiatta bol bulunduğu için en çok bakırdan eşya ve alet yapılmıştır. Bu dönemde altın ve gümüş süs eşyası yapımında, bakır ise daha çok silah ve eşya yapımında kullanılmıştır.

Bu dönemde dini inançlar gelişmiş, insanlar doğurganlığı temsil ettiğini düşündükleri Büyük Ana'ya tapmışlardır. Tarım ve hayvancılık ilerlemiş, yerleşim merkezleri büyümüştür. Yöneticiler, din adamları, çeşitli zanaatçılar gibi farklı grupların yanı sıra anıtsal mimari, savunma, sulama sistemleri ve ticaret gelişmiştir.

Çanakkale Truva, Denizli Beycesultan, Burdur Hacılar, Yozgat Alishar, Çorum Alacahöyük, Van Tilkitepe bu dönemin önemli yerleşim merkezleridir.

1.5. Tunç Çağı

MÖ 3200-1200 dönemlerini kapsar. Kalay ile bakırın karışımından tunç elde edilmiş, daha sert ve dayanıklı eşyalar yapılmıştır. Daha çok silah yapımında kullanılmıştır.

Site denilen ilk yönetim örgütleri (devlet) düşüncesi ortaya çıkmıştır. İlk şehir devletleri (siteler), ardından da ilk büyük devletler (Sümer, Akad, Babil, Asur, Mısır, Hitit vs.) kurulmuştur. Tunç Çağı, Anadolu'da üretim artmasına paralel olarak ticaretin ve toplumsal ilişkilerin geliştiği bir dönemdir.

Anadolu'daki kazılarda bulunan çanak çömleğin yapısına, üretimde ve mimaride kullanılan teknolojinin düzeyine göre Tunç devri; Eski Tunç (bakır) , Orta Tunç ve Yeni Tunç Devri olmak üzere üç bölüme ayrılmıştır.

Bu dönemin en önemli teknolojik buluşu kağını biçimindeki dört tekerlekli arabadır. Keman biçimli, pişmiş topraktan, bronz, gümüş ve çeşitli taşlardan yapılan heykelcikler (idoller), Cilalı Taş Çağı ve Maden - Taş Çağı ana tanrıça heykelciklerinin yerini almıştır.

Fotoğraf 1.6: Tek ve ikiz idoller (Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi)

Ölüler artık yerleşim alanı dışına, ölü armağanlarıyla birlikte ve bacaklar karına çekik (hoker) durumda gömülmektedir.

Fotoğraf 1.7: Kültepe'de bulunan ticari yazışmaları içeren mektup parçası

Eski Tunç veya Bakır Devri Anadolu'da tarihi devirlere geçiş dönemidir. Anadolu ile Asurlar arasında yoğun bir ticaret vardı. Asurlu tüccarlar Anadolu'ya kalay ve kumaş getirmişlerdir. Anadolu'dan gümüş, altın, işlenmiş bakır götürmüşlerdir. Beraberlerinde Anadolu'ya yabancı olan dillerini, çivi yazılarını ve silindir mühür geleneğini getirmişlerdir. Böylece, Anadolu MÖ 1950 yıllarından itibaren yazılı tarih çağlarına girmiş oldu. Kayseri Kültepe (Kaniş)'de bulunan ilk yazılı belgeler, kil tabletler üzerine çivi ile yazılı ticari ve hukuki tabletlerdir.

Bu evrede Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan en önemli yerleşim yerleri; Kültepe (Kayseri), Ahlatlıbel, Gordion (Ankara), Troia (Çanakkale), Alışar (Yozgat), Alacahöyük (Çorum), Beycehöyük (Denizli), Tarsus (Mersin), İkiztepe (Samsun), Karaoğlan (Ankara), Norşuntepe (Elazığ), Demircihöyük (Eskişehir), Semahöyük (Antalya)'dır.

Altın gaga ağızlı kap

Törenselsymbol

Altın kadeh

Geyik heykeli

Fotoğraf 1.8: Tunç Çağına ait çeşitli eserler

1.6. Demir Çağı

MÖ 12. yüzyıl başlarında görülen Deniz ve Kuzey kavimlerinin göçleri ile Balkan kavimlerinin göçleri Anadolu'nun tarihinde yeni oluşumlara yol açmıştır. MÖ 3000'den beri Mezopotamya etkisinde bulunan Anadolu bu göçlerle yüzünü Batı'ya çevirmiştir.

Demir Çağı pek çok bölgede değişik tarihlerde başlamış ve bitmiş olsa da Anadolu'da genel olarak MÖ 1200-750 dönemlerini kapsadığı kabul edilir. Demir, insanların son olarak buldukları ve kullandıkları madendir. Bu dönem, demirin ergitilerek kullanılmasıyla karakterize olmuştur.

Başlangıçta “dövme” tekniği kullanılarak az sayıda araç üretilebilmiştir. Bakır ve tuncun yerini demirden silah ve eşyalar almıştır. Demir sayesinde insanlar kendileri koruyabilmiş ve kendilerinden büyük hayvanları öldürebilmiştir. Bu durum, devletler arasında çekişmelere sebep olmuştur. Demirden eşyalar ve silahlar insanlara hem ekonomide

hem de askeri alanda büyük ölçüde güç kattı. Üretim, silah teknolojisi ve ticaret gelişmiştir. Toplumların birbirleriyle olan ilişkileri artmıştır.

Çağın ilk dönemlerinde eskinin büyük imparatorlukları yerini tüccar ve zanaatçıların ağırlıkta olduğu küçük kent devletlerine bıraktı. Ucuz demirden yapılan tarım aletlerinin artması tarımın hızla gelişmesine yol açtı. Ayrıca kıskaç, pergel, kerpeten gibi bazı yeni aletler geliştirildi. Demir araç gereçlerle ormanlar kesildi, yeni alanlar tarıma açıldı. Besin üretiminin artması sonucunda da hızlı nüfus artışları oldu. Demir, gemi yapımında da kullanılmaya başlandı.

Demir Çağında Anadolu, çeşitli topluluklara ait büyüklü küçüklü beyliklerin yönetiminde idi. Güney Anadolu’da ve kısmen Suriye’de olmak üzere Geç Hititler, Doğu Anadolu’da Hurrilerin devamı olan Urartular, Orta Anadolu’da Frigler, Batı Anadolu’da Lydialılar, Güneybatı Anadolu’da Lykialılar ve Ege’de İonlar üstün değerle uygarlıklar kurmuşlardır. Bu topluluklar Mısırlılar, Fenikeliler ve Babilliler ile birlikte Hellen Uygarlığı’nı büyük ölçüde etkileyerek bugünkü dünya kültürünün oluşmasında önemli katkıda bulunmuşlardır.

Tarih öncesi devirlerin genel özellikleri şunlardır:

- Tarih öncesi devirlerle ilgili yazılı belgeler olmadığından insan topluluklarının bıraktığı kalıntılar kullanılarak bilgi toplanabilmiştir.
- Tarih öncesi dönemleri kesin sınırlarla birbirinden ayırmak mümkün değildir.
- Tarih öncesi devirler, insanların kullandıkları araç ve gereçlere göre dönemlere ayrılmıştır. Taş Devri bölümlere ayrılırken insanların taşa yaptığı işlem göz önünde bulundurulmuştur (Kabataş, Yontma ve Cilalı Taş gibi). Maden Devri bölümlere ayrılırken aletlerin yapıldığı madenler dikkate alınmıştır (Bakır, Tunç, Demir gibi).
- Tarih öncesi devirlerin başlama ve bitişleri bölgelere göre farklılıklar göstermiştir. Bütün devirler bütün toplumlarda aynı anda yaşanmamıştır. Bu farklılığın temel nedeni coğrafi çevre ve iklim şartlarıdır.
- Tarih öncesi devirler Mısır hariç normal seyrini izlememiştir. Bunun nedeni göçler sonucunda uygarlık alanında ileri toplumların diğer toplulukları etkilemesidir.
- İnsanlığın gelişim sürecinde kullandıkları malzemeler sırasıyla taş, toprak ve maden (bakır-tunç- demir) olmuştur.
- Bir bölgede Yontma Taş Devrinden sonra Cilalı Taş, Taş- Bakır ya da Maden Devrine geçiş olmuştur ancak bir üst devirden sonra alt devir yaşanmamıştır.
- Bir kazı merkezinde eğer tüm devirler yaşanmışsa en alt tabakadan üste doğru sırasıyla Yontma Taş, Cilalı Taş, Taş-Bakır, Bakır, Tunç ve Demir devirlerine ait buluntulara rastlanır.
- Toplulukların yaşadıkları devirlerin değişiminde;
- Bölgeye gelen göçler,
- Bölgenin yeraltı zenginlikleri,
- Bölgedeki insanların ihtiyaçları,
- Diğer toplumlarla ilişkiler etkili olmuştur.
- Tarih öncesine ait merkezlerde yazı ve yazıya ait hiçbir gelişme bulunamaz (alfabe, takvim, para, kitabe vb.).
- Paleografya, Filoloji, Diplomatik, Nümizmatik, Epigrafya, Mühür Bilimi, Heraldik gibi konusu yazıyla ilgili bilimlerden bu devirlerin aydınlatılmasında yararlanılmaz.
- İnsan toplulukları arasındaki etkileşim zayıftır.
- Tarih öncesi dönemlere karanlık devirler de denir.
- İnsanların ihtiyaçları icatları ortaya çıkarmıştır. Önemli gelişmeler çok azdır. İnsanların sosyal ve ekonomik gelişmeleri hızlandıkça yaşanan devirlerin kısa sürdüğü görülmektedir. İlk dönemlerden itibaren insanların yaşamlarının

değişmesi, toplumları ve kültürleri birbirine yaklaştırmış ve etkileşimi hızlandırmıştır

- Yazının olmadığı dönemlerdir. Bölgede yazının kullanılmaya başlamasıyla tarih öncesi devirler sona erer.

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Anadolu'nun tarih öncesi çağlarını araştırınız. ➤ ➤ Anadolu'nun tarih öncesi çağlarını tanıtınız.	➤ Anadolu'nun tarih öncesi çağlarını doğru olarak araştırınız. ➤ Araştırma yaparken Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Turizm Müdürlüğü vb. gibi kurumların web sitesini inceleyiniz. ➤ Bilgilerin doğruluğundan emin olunuz. ➤ İnsanlığın ve medeniyetlerin gelişim sürecini hatasız ve eksiksiz olarak konuklara açıklayınız. ➤ Anadolu'nun tarih öncesi çağlarını konuklara tanıtırken imkânlarınız dâhilinde görsel öğelerden (harita, resim vb.) faydalanınız. Bunun için İl Turizm Müdürlüklerinden harita, broşür, CD, kitapçık talep edebilirsiniz.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Prehistorik (tarih öncesi) devirlerin birbirinden ayrılmasında ölçü olarak aşağıdakilerden hangisi alınamaz?
A) Yazılan belgeler
B) Yaşayış biçimi
C) İnsanların kullandığı ham maddeler
D) İnsanların kullandığı araç ve gereçler
2. Jeologların Buzul Çağı adını verdikleri, insanların ateşi kontrol altına aldığı ve insanlık tarihinin en uzun çağı aşağıdakilerden hangisidir?
A) Mezolitik Çağ
B) Demir Çağı
C) Paleolitik Çağ
D) Tunç Çağı
3. Mikrolit denilen küçük aletlerin ortaya çıktığı ve ilkel tarımın yapıldığı çağ aşağıdakilerden hangisidir?
A) Paleolitik Çağ
B) Mezolitik Çağ
C) Neolitik Çağ
D) Kalkolitik Çağ
4. Neolitik Dönemde insanlık tarihinin ilk şehir yerleşmesi olarak kabul edilen yer aşağıdakilerden hangisidir?
A) Alishar
B) Çayönü
C) Çatalhöyük
D) Hacılar
5. Resim ve heykel sanatında ilerlemelerin görüldüğü, dolmen, menhirler ve tümülüs gibi ilkel anıtların yapıldığı çağ aşağıdakilerden hangisidir?
A) Mezolitik Çağ
B) Neolitik Çağ
C) Kalkolitik Çağ
D) Paleolitik Çağ
6. Aşağıdakilerden hangisi Neolitik Çağ Anadolu yerleşim merkezlerinden biri değildir?
A) Diyarbakır - Çayönü
B) Gaziantep - Sakçagözü
C) Konya - Çatalhöyük
D) Denizli- Hacılar

7. İlk defa bakır, gümüş ve altın gibi madenlerin kullanıldığı ve Taş-Bakır Çağı olarak da adlandırılan çağ aşağıdakilerden hangisidir?
A) Neolitik Çağ
B) Kalkolitik Çağ
C) Paleolitik Çağ
D) Tunç Çağı
8. Tunç çağının en önemli teknolojik buluşu aşağıdakilerden hangisidir?
A) Kağnı biçimindeki dört tekerlekli araba
B) Ateşin kontrol altına alınması
C) Tahıl öğütme aletlerin bulunması
D) Kıskaç, pergel, kerpeten gibi aletlerin yapılması
9. Anadolu’da kil tabletler üzerine çivi ile yazılı ticari ve hukuki tabletler olan ilk yazılı belgeler nerede bulunmuştur?
A) Kayseri - Kültepe
B) Yozgat- Alişar
C) Çanakkale - Truva
D) Semahöyük - Antalya
10. Aşağıdakilerden hangisi tarih öncesi çağların genel özelliklerinden biri değildir?
A) Tarih öncesi dönemleri kesin sınırlarla birbirinden ayırmak mümkün değildir.
B) Tarih öncesi devirlerin başlama ve bitiş tarihleri tüm bölgelerde aynıdır.
C) Tarih öncesine ait merkezlerde yazı ve yazıya ait hiçbir gelişme bulunamaz.
D) Tarih öncesi dönemlere karanlık devirler de denir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki “Öğrenme Faaliyeti”ne geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Bu öğrenme faaliyeti ile Anadolu'da yaşamış uygarlıkları doğru olarak konuklara tanıtabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çevrenizde eski uygarlıklara ait ören yerlerini ziyaret ederek bilgi ve doküman toplayınız.
- Dünyanın yedi harikasından ikisi ülkemizde inşa edilmiştir. Bu yapıların eski hâli ve günümüzdeki durumu hakkında bilgi toplayınız.
- Araştırmalarınız sonunda edindiğiniz yeni bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla ve öğretmenlerinizle paylaşınız.

2.ANADOLU'DA YAŞAMIŞ UYGARLIKLAR

Anadolu, Asya kıtasının batıya uzanan ek yarımadasıdır. Üç kıtanın ortasında bulunmaktadır. Anadolu eski çağlardan beri insanların dikkatini çekmiş, önemli bir yerleşim ve uygarlık merkezi olmuştur.

Tarih boyunca birçok önemli uygarlığın barındığı Anadolu başta Hititler, Frigler, Urartular olmak üzere günümüzde tam olarak ortaya çıkarılmamış onlarca medeniyeti ve kavimleri ile dünya tarihinde birçok “ilk”e şahitlik etmiştir.

Fotoğraf 2.9: Kral Krezüs (Karun) Döneminde altın sikkeler

Masallara konu olan, bir gizem barındıran, felsefi düşüncenin çıkış noktası olan, Doğu ve Batı'nın verimli toprakları üzerinde kurulan Anadolu uygarlıkları, dünyaya miras bıraktıkları, kazandırdıkları gelişme ve yeniliklerle de tarihteki yerini almıştır. Doğu mistisizminin doğuşunu gören, matematiğin, astronominin ve geometrinin ortaya çıkışındaki öncü isimleri büyüten ve dünyanın doğusundan batısına nakledilen bilginin inanılmaz evrimini gören Anadolu'daki uygarlıkların insanlığa olan katkısı da bilinmektedir.

Anadolu uygarlıkları, tarihin önemli süreçlerini yaşamış, ortaya çıkan ve henüz ortaya çıkmamış, derinlerde yatan medeniyetleri kadar bekletmekte olduğu gizemle de değerini korumaktadır.

2.1.Hititler

Hint-Avrupa dil ailesine dâhil bir dil konuştukları için Hint-Avrupa kökenli bir topluluk olduğu ve Kafkaslar üzerinden MÖ 2000 yıllarında Anadolu'ya göç ederek yerli Hatti Beylikleri üzerinde hakimiyet kurdukları bilinmektedir.

Fotoğraf 2.10: Boğazköy’de bulunan Hattuşaş’taki Aslanlı Kapı

MÖ 1750 sıralarında Kızılırmak çevresinde Hitit Devleti’ni kurdular. İlk Hitit kralı, Hattuşalı anlamına gelen Hattuşili’dir. Anadolu’da ilk kez organize devlet kuran Hititler’in başkenti (Hattuşaş) Boğazköy’dür.

Fotoğraf 2.11: Bronz Hitit Heykeli

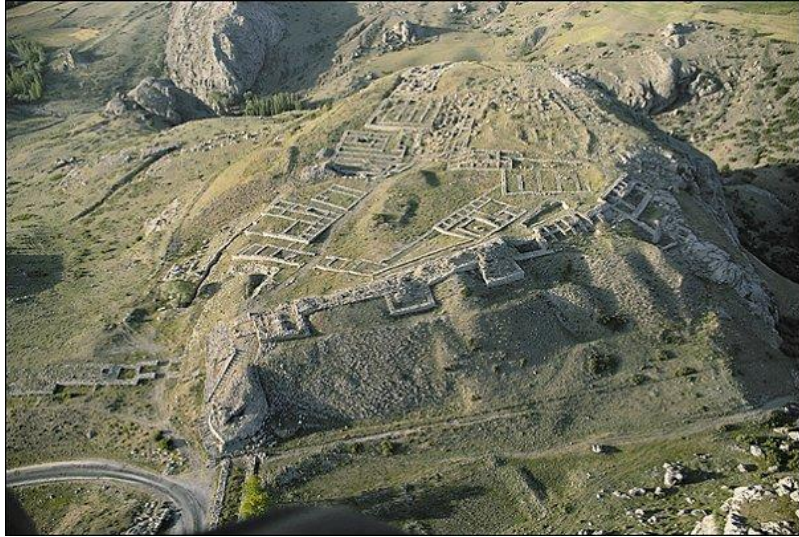
Hitit Devleti, kral ve üyeleri kraliyet ailesinden gelen kişilerden oluşan politik bir kurumdur. Kraldan sonra en yetkili kişi Tavananna denilen kraliçeydi. Yönetimin politik organı Pankuş'tur (İmparatorluk Meclisi). Pankuş, kralı bile denetleme yetkisine sahipti.

Diplomatik işlerde çivi yazısı, kaya kabartmaları ve yazıtlarda hiyeroglif yazısı kullanılmışlardır. Hititler krallarının hayatlarını anlatan “anal” adını verdikleri yıllıkları hazırlayarak tarih yazıcılığını başlatmışlardır. Hititlerde sınıflar arası ilişkiler kanunlarla belirlenmişti. Mal sahibi olma, miras, evlenme, boşanma da kanunlarla belirtilmişti.

Hititler’de tanrı sayısı çok fazla olduğundan Hititler’in ülkesine “Bin Tanrı İli” denirdi. Bunların başında Fırtına tanrısı Teşup ve karısı Hepat gelmektedir.

Hitit sanatının en yetkin örnekleri heykel ve kabartma alanındadır. Hititler kayaları düzleştirerek tanrı kabartmaları yapmışlardır (Yazılıkaya Kabartmaları gibi).

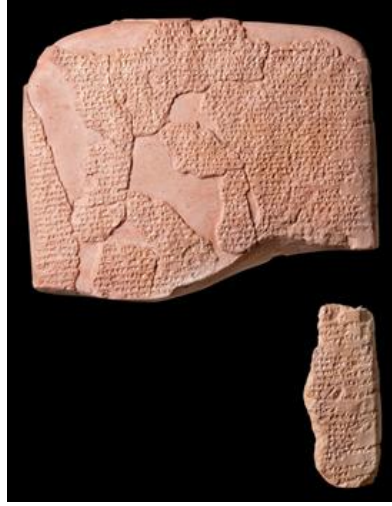
Anadolu’da bugün kalıntılarını gördüğümüz Hitit şehirleri Boğazköy (Hattuşa), Alacahöyük, Alishar, Eskiypar, İnandıktepe, Kültepe, Acemhöyük, Kuşaklı (Sarissa), Ortaköy (Şapinuva), Maşathöyük (Tapigga), Elazığ (İmikuşağı)’dır.

Fotoğraf 2.12: Hattuşaş Antik Kalıntıları

MÖ 1200’lerde Batı’dan gelen Ege Göçlerinin saldırıları eski gücünü kaybeden Hitit İmparatorluğu’na son verir, başta Boğazköy olmak üzere bütün Hitit şehirleri yakılıp yıkılır.

Suriye toprakları için Hitit Kralı 3. Hattuşili ile Mısır Firavnu 2. Ramses arasında MÖ 1280-1269 yılları arasında dünyanın iki devlet arasındaki ilk yazılı antlaşması olan “Kadeş Antlaşması” yapılmıştır. Aslı gümüş bir tablete yazılan Kadeş Antlaşması’nın çivi yazılı pişmiş toprak kopyası da yapılmıştır.

Fotoğraf 2.13: Kazılarda bulunan bu metin İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.

Eşit koşullar altında imzalanan anlaşmanın metninde "Mısır ülkesi kralı, büyük kral, kahraman Re-masesa-mai Amana'nın (II.Ramses'in çivi yazısında yazılışı), Hatti ülkesinin büyük kralı Hattuşili ile dostluklarının, kardeşliklerinin ve büyük krallıklarının devamı için yaptıkları anlaşmadır." denmektedir. Ardından her iki kralın soyları ile ilgili bilgiler ve barış için yaptıklarını anlatan tekrarlardan sonra anlaşmanın maddeleri gelmektedir. Maddeler şöyle sıralanabilir:

- Eğer her iki ülkeden birine iç veya dış düşmanlar saldırırsa ve bunun için birbirinden yardım isterlerse her iki taraf piyadesini ve süvarisini göndererek onun yardımına koşacaktır. Eğer bir asilzade Hatti ülkesinden kaçıp Mısır kralına sığınırsa Mısır kralı onu ülkesine geri gönderecektir.
- Eğer Mısır ülkesinden Hatti ülkesine ya da Hatti ülkesinden Mısır ülkesine kaçanlar olursa birbirlerine geri vereceklerdir fakat bunlar şiddetle cezalandırılmayacak, onların gözlerinden yaş akmayacak, eşleri ve çocuklarından öç alınmayacak.

2.2.Geç Hititler

MÖ 1200 yıllarında Hitit İmparatorluğuna yapılan saldırılardan kurtulabilen Hititler Güney ve Güneydoğu Torosların dağlık bölgelerine çekilerek tarihte son Hitit Beylikleri çağını yaşamışlardır. Güneye ve Güneydoğu Bölgesine kaçıp oradaki halklarla kaynaşan halk, çeşitli prenslikler ve daha sonra da krallıklar kurmuştur.

Geç Hitit Devletleri'nin ticaret ve zenginliğiyle en ünlü kenti Kargamış'tır. Sanat, mimari ve giyim kuşam bakımından Hitit İmparatorluğu geleneğini sürdürdüler.

Zamanla Asur etkisine giren Geç Hititler sanatının son evresinde iki yenilik görülür: Bunlardan birisi dönemin özgün mimarlık örneği olan hilani denilen girişi sütunlu, dikdörtgen planlı malikâne tarzı yapılarıdır. Diğeri ise kabartmalı ve üzerinde yazıların yer

aldığı mezar stelleridir. Steller üzerindeki figürler, Geç Hitit Devletinde toplumun sınıflı olduğunu ve en azından elit kesimin okuryazar olduğunu gösterir.

Geç Hitit sanatının önemli özelliklerinden biri ise mimari ile yontuculuğun birlikte uygulanmasıdır. Sur duvarlarındaki kapılar ve saray cepheleri kabartmalı taş bloklarla (ortostad) kaplanmıştır. Geç Hitit krallıkları kültürünün ortak bir özelliği de Hitit hiyeroglif yazısıdır. Bu devirde Hitit çivi yazısı kabartmalarda kullanılmamıştır. Geç Hititlerin sanatının bilinen en iyi örneği Konya'nın Ereğli ilçesi yakınlarındaki İvriz Kabartması'dır.

Fotoğraf 2.14: Konya'nın Ereğli ilçesi yakınlarındaki İvriz Kabartması

Geç Hitit Krallıkları, Asurlular'ın sürekli saldırılarıyla varlıklarını ancak MÖ 700 yıllarına kadar devam ettirilmiştir. Geç Hitit Dönemine ışık tutan önemli yerler; Malatya Aslantepe Höyüğü, Gaziantep Kargamış, Zincirli Höyük, Sakçagözü, Osmaniye Karatepe, Hatay Tell Tayinat Höyüğü'dür.

Fotoğraf 2.15: Fırtına Tanrısı Heykeli

Fotoğraf 2.16: Geç Hitit Dönemi Rölyef

2.3.Urartular

Urartular, MÖ 900 Van Gölü ve çevresinde önemli bir devlet kuran ve günümüze kadar buradaki uygarlıkları etkilemiş bir kavimdir. “Nairi Ülkesi” olarak da adlandırılır. Urartu Devleti’nin ve krallık sülalesinin kurucusu I. Sarduri ilk kurucusudur. Urartu tarihinin önemli bir bölümü güneydeki büyük düşman Asur ile mücadeleye odaklanmıştır. Urartular ile ilgili ilk bilgilere Asur kaynaklarında rastlanmaktadır.

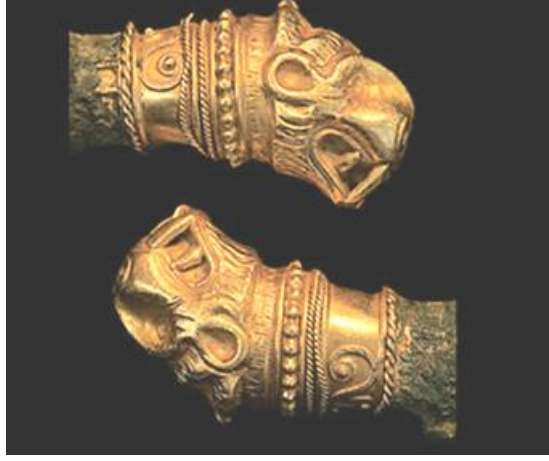

Fotoğraf 2.17: Toprakkale'de bulunan Urartu tanrılarının kemikler üzerine oyularak yapılmış heykelleri

Başkenti Tuşba (Van)'dır. Çivi yazısını ve Hitit hiyeroglif yazısını kullanmışlardır. Urartu dilini kullanmışlardır.

Urartuların en önemli tanrısı Haldi'dir. Haldi savaşa çıkan kralı kutsayan savaş tanrısı idi. Haldi'den sonra gelen tanrılar fırtına tanrısı olan Teişeba ve güneş tanrısı Şivini idi. Urartular da diğer kültürler gibi ölümden sonra hayata inanmışlardı. Arkeolojik bulgulardan hem yakarak hem de yakmadan ölü gömdükleri, anıtsal mezar yaptıkları ve ölü hediyesi bıraktıkları bilinmektedir.

Bölgedeki zengin gümüş, bakır ve demir yataklarını işlettiler, madencilik çok gelişti. Urartu metal işlemecilik sanatı çevre kültürler üzerinde etkili olmuştur. Kuyumculuk sanatının kökeni Urartular'a dayanır. Kuyumculuk ile dövme ve dökme tekniklerinin ustaca uygulandığı madeni eserler arasında altın ve gümüş ziynet eşyaları, fibulalar, hayvan ve insan heykelcikleri, şamdanlar, masalar ve tahtlar da dikkat çekicidir. Bazıları dinsel motiflerle süslü, kendilerine özgü kemerler, miğferler, at koşum takımları, situlalar ve kazanlar ürettirler. Fildişi oymacılığı ve mühürcülük gelişmişti.

Fotoğraf 2.18: Urartu soylularının kullandığı tunç bir halkanın uçlarındaki altın kaplama aslan başı bilezik

Tarımın yanı sıra hayvan yetiştiriciliği özellikle at yetiştiriciliği önem taşımaktaydı. İlk madeni at koşumlarını Urartular'da görüyoruz. Bu da ata verilen önemi ifade etmektedir.

Kent ve kale inşa etmede yetenekli, çok iyi taş ustası idiler. Demir silahlar ve savaş aletleri üreten savaşçı bir toplumdur. Doğu Anadolu'da sulama amaçlı ilk göletleri kurdular, kanallar ve karayolu sistemleri geliştirdiler. Örneğin, günümüzde de Van Ovası'nı sulamaya devam eden 50 km uzunluğundaki Şamram Kanalı, Urartular zamanından kalmadır.

MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında İskitler, Medler'le iş birliği yaparak Asur Devleti'ne daha sonra Urartu üzerine yürüyerek MÖ 6 yüzyılda da Urartu Devleti'ne son vermişlerdir.

Anadolu'daki Urartu'lar ait önemli merkezler Altıntepe, Çavuştepe, Toprakkale, Adilcevaz, Kayalıdere'dir.

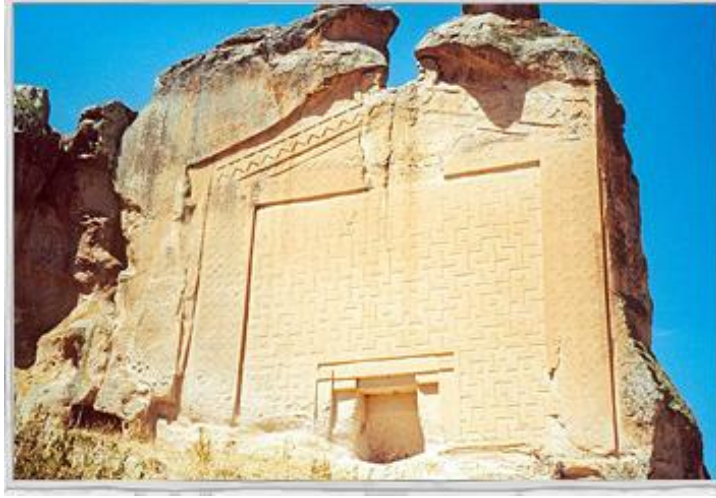
2.4.Frigler (Phrygler)

MÖ XII. yüzyıl başlarında Güneydoğu Avrupa'dan gelen Ege Göçleri ile Anadolu'ya giren Frigler, Anadolu'nun önemli kentlerinin hemen hepsini yakıp yıkmış ve Hitit İmparatorluğunu ortadan kaldırarak Anadolu'yu yavaş yavaş egemenlikleri altına almaya başlamışlardır. Anadolu'da siyasi birlik MÖ 8. yüzyılda kurulabilmiştir.

Hint-Avrupa kökenli oldukları hâlde kısa bir süre içinde Anadolu'lulaşmışlar ve bir yandan Helen öbür yandan Geç Hitit etkileri altında kalmakla birlikte özgün ve Anadolu bir kültür oluşturmuşlardır.

Frigler'in esas yerleşim bölgesi Gordion (Ankara-Polatlı) merkez olmak üzere Sakarya bölgesi olup Afyon, Kütahya, Eskişehir bu bölgeye bağlıdır. Friglerin bilinen ilk kralı, ülkenin başkenti Gordion'a adını veren Gordias'tır.

En ünlü kralları Midas döneminde ise bütün Orta ve Güneydoğu Anadolu'ya egemen güçlü bir krallık düzeyine ulaşmışlardır.

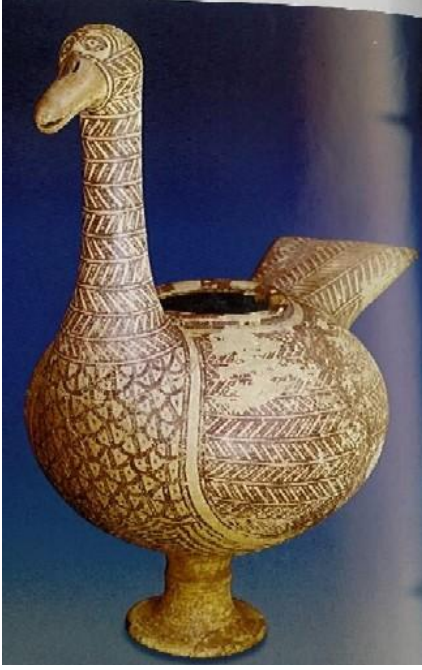

Fotoğraf 2.19: Yazılıkaya Midas Anıtı

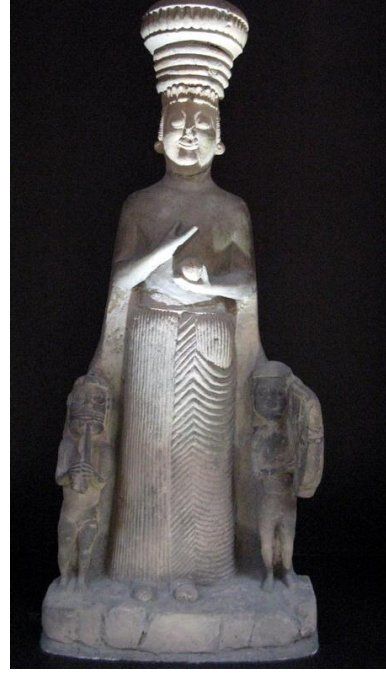
Friglerin efsanevi kralları ise Midas'tır. Midas adı pek çok efsaneye karışmıştır. Bu dönemde Frigya'nın bölgede gerçekten büyük bir güç olduğuna kuşku yoktur. Midas'ın efsanede her tuttuğunu altın yapması her ne kadar ezoterik (gizlemlı) bir motif olsa da kökenini bu dönemdeki Frigler'in zenginlikleri için anlatılanlardan almıştır. Midas'ın tahtını Delphi'deki tapınağa adanması da bu tahtı gören Yunanlıları Frigya'nın zenginliği karşısında şaşırtmıştır.

Kral şehrinde yaşamış olan Frig kral ailesi ve asil zenginler öldükten sonra üzeri büyük toprak tümseklerle örtülü, ardıç ve sedir ağacı gibi kütüklerle yapılmış mezar odalarını içeren Tümülüsler (tepe şeklinde yığma mezar) gömülüyorlardı. Sayıları yüze yaklaşan ve bugün yirmi beş kadarı kazılan tümülüslerin mezar odalarındaki ölü hediyelerinin zenginliği ve çeşitliliği gömülen kişinin önemini belirtmektedir. Yoksul halkın ise toprağa gömüldüğü ya da yakıldığı düşünülmektedir.

Bugün bunları Bıntepeler de denen Ankara Polatlı ve Eskişehir yakınlarında görmekteyiz. En meşhur tümülüs kuşkusuz Midas Tümülüsü ya da diğer adıyla Büyük Tümülüs'tür. Burada yapılan kazılarda bronz ölü eşyaları, ahşap eserler ve birçok arkeolojik eser bulunmuştur.

Fotoğraf 2.20: Dinsel içme kabı

Fotoğraf 2.21: Tanrıça Kibele Heykeli

Urartular'dan ithal ettikleri tunç kazanlara kendi anlayışlarını katarak yeni bir stil geliştirmişlerdir. Urartular'da kazanların ağız kenarlarında aslan ve boğa başları kullanılmasına rağmen Frigler Asur tipi insan başları kullanmışlardır. Ayrıca tahta eşya üstünde oyma ve kakma tekniği ile yapılan geometrik motifler tekniğinin yüksekliğini, Friglerin maden işçiliğinde olduğu kadar ağaç işçiliğinde de çok ileri gittiklerini göstermektedir. Bununla birlikte Frigya ülkesindeki kaya anıtları ile diğer yerleşmelerde yapılan kazılar sonucu elde edilen buluntular, Frig mimarlığının ne denli gelişmiş ve köklü bir geleneğe sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Friglerin en önemli geçim kaynakları hayvancılık ve tarımdır . Hatta bununla ilgili kesin kanunlar koymuşlardır. Örneğin öküz kesmenin ve saban kırmanın cezası ölümdür.

Frigler, ana tanrıça Kibele'ye tapmışlar, birçok tapınak ve açık hava tapınma alanları kurmuşlardır. Frig ana tanrıça figürlerinde ana tanrıçanın başında kule biçimli bir taç gözükmektedir. Bu onun egemenliğini simgesi olarak yorumlanmaktadır. Kybele ya da ana tanrıçaya ait kutsal yerlerin dağlarda ya da kayalıklarda olduğuna inanılmaktaydı. Tanrıça'nın en önemli tapınma yerlerinden biri bugün Sivrihisar'da bulunan Pessinus idi.

Önemli bir tapınma yeri de Midas Şehri (Yazılıkaya) civarındaki sunaklardır. Buralarda kayalara oyulmuş sunaklar ve özellikle de basamaklarla çıkılan taht biçimindeki oymalar, buraların kült merkezleri olduğunu göstermektedir. Meşhur Midas Anıtı da içinde yazan "matep" (anne) yazısının gösterdiği gibi ana tanrıça kültürünün önemli yerlerinden biridir. Geride bıraktıkları çok az sayıdaki yazıtlar onların Hint - Avrupalı bir dil olan Frig dilini kullandıklarını göstermektedir.

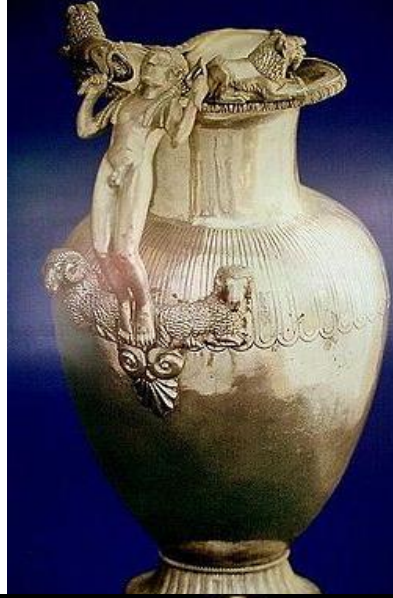
MÖ VIII. yüzyılın ikinci yarısında Frig Devleti büyük güç kazanmış ancak MÖ VII. yüzyılın başlarında Kimmer akınları ile zayıflamış daha sonra Lidya egemenliğine girmiş ve 550 yıllarında da Pers istilası ile bağımsızlığını tamamen yitirmiştir.

2.5.Lidyalılar (Lydia)

Anadolu'nun batısında Gediz ve Menderes ırmakları arasında kalan bölgeye İlk Çağda Lidya, bu topraklarda oturanlara Lidyalılar denilmiştir. Hint - Avrupalı bir kavim olan ve doğudan Anadolu'ya gelen Lidyalılar önce Hititlerin daha sonra da Frigyalıların egemenliği altında yaşamışlardır.

Lidyalılar, Frigyalıların yıkılmasından sonra Kral Giges zamanında bağımsız bir devlet kurdular (MÖ 687).

Lidyalıların başkenti, dönemin en büyük ve zengin kentlerinden olan Salihli (Manisa) yakınlarındaki Sardes (Sard)'dır. Lidyalılar zengin oldukları için devrin en ünlü bilim adamları ve sanatçıları başkentlerinde toplanmışlardır. Böylece Sardes dönemin en ünlü kültür merkezi hâline gelmiştir.

**Fotoğraf 2.22: Karun hazinelerinden
bir su testisi**

**Fotoğraf 2.23: Karun hazinesinin kanatlı
denizati broşu**

Özellikle Doğu ve Batı arasındaki ticareti geliştirmek için Efes'ten başlayıp Sard (Ninova)'dan geçen ve Mezopotamya'ya kadar uzanan Kral Yolu'nun açılmasında etkili oldular. Böylece kısa sürede oldukça zenginleştiler.

Lidya Devleti'ni gücünün doruğuna ulaştıran Kroisos'un adı görkemli zenginlik ifade eder tarzda, hem Batı kültürlerinde hem de Karun şeklinde Doğu kültürlerinde efsaneleşmiştir. “Karun gibi zengin” deyimini buradan gelmektedir.

Fotoğraf 2.24: Karun hazinelerinden altın bilezik ve değerli taşların olduğu altın kolye

Lidya'nın insanlık tarihine en büyük katkısı parayı icat etmiş olmalarıdır. Başkent Sardes'in içinden geçen Paktalos Irmağı'nın alüvyonlarında doğal olarak bulunan altın-gümüş karışımı "elektron" madeninden basılan ilk sikkelerin üzerinde Lidya Krallığının arması olan aslan başı bulunuyordu. İlk Lidya sikkeleri muhtemelen Alyattes döneminde basılmıştır. Sikke basımının daha iyi bir duruma gelmesi ve elektron yerine altın ve gümüşten ayrı olarak sikke basımı Kral Kroisos (Karun) zamanında ortaya çıkmıştır.

Lidya hayvansal, bitkisel ve madeni kaynaklar açısından çok zengin bir bölgede yer almaktaydı. Son kralları Kroisos dönemi Lidya'nın en parlak zamanı oldu. Paralı askerleri vardır. Bu da kolay yıkılmalarına sebep olmuştur.

Fenike alfabesini kullanmışlardır. En önemli edebi yönleri krallara masal anlatmaları için tutulan EZOP'lardır. Masalcılığın babası olarak bilinen Ezop, Lidya kralından maaş alıyordu.

Lidya dili Hint-Avrupa dil ailesine aittir. Frig ve daha öncesinde Hitit dilleriyle ayrıca komşuları Karyalıların ve Misyalıların konuştuğu dille benzerlikler göstermektedir.

Lidya sanatı, seçkin Anadolu kültür ürünlerinin mirasçısıdır ve Yakın Doğu'daki en büyük rakipleri Pers sanatının ilham kaynağı ve öğreticisi olmuştur. Lidya sanatının gelişmişliği, Anadolu geleneğini sürdürmesinden, sanatçıların ve ustaların sanat ve mimarlık için Pers ülkesine, Pasargade ve Susa'ya kadar göndermesinden, değerli mücevheratını ve metal işlerini Yunan saraylarına ve mabetlerine kadar yollamasından anlaşılır. Lidyalıların fildişi işlemeciliğine ve adak figürlerin yapımına katkıları yeni buluntularla anlaşılacaktır.

Fotoğraf 2.25: Karun hazinelerinden gümüş vazo

Fotoğraf 2.26: Karun hazinelerinden horoz başlı tutsülük

Lidya heykel ve duvar resim sanatının bazı örnekleri Manisa-Kırkağaç-Harta tümülüsünde mezar odasında yer alan Kline'yi destekleyen sfenkslerin betimlenmesinde ve Uşak-Aktepe tümülüsünden ele geçen fresk parçalarında görülebilmektedir.

Anadolu'nun birçok uygarlığında olduğu gibi Lidyalılarda da zengin mozaik kültürü vardı. Lidya soyluları ölülerini Friglerdeki gibi tümülüslere gömüyorlardı. Lidya dininde en önemli kültler ana tanrıça-Artemis veya Kibele, tarım tanrısı-Dionysos, göklerin ve yağmur tanrısı-Zeus ve mezarların koruyucusu-Santas'tır.

Lidyalıların doğudaki Medler ile Kızılırmak yöresinde yaptıkları savaş Alyattes döneminde olmuştur. Lidyalıların yenildikleri bu savaş esnasında Miletli Thales ilk güneş tutulmasını doğru olarak tahmin etmiştir (MÖ 28.05.585). MÖ 546 yılında Pers Kralı Kyros, Lidya Kralı Krezus'u yenerek başkent Sardes'i ele geçirip Lidya Krallığına son vermiştir.

2.6. İyonya (Ionia)

Bugün Yunanistan'ın bulunduğu bölgeden gelen İyon kavimleri İzmir Körfezinden, Güllük Körfezine kadar olan bölgeye yerleşmişler. Kıyı şehirleriyle Ege Denizi'ndeki adaların bir kısmı İyonlar'a aitti. İyonlar on iki şehir devleti kurmuşlardır. Bu şehirler kısa

bir süre içinde gelişmiş, Batı'nın birer uygarlık merkezi hâline gelmişti. Bu şehirler Efes, Selçuk, Kolofon, Milet, Myos, Priene, Lebedos, Erthrae, Klazomena, Phokaia (Foça), Smyrna (İzmir) ile Khios (Sakız Adası) şehirleridir. Bu şehirler içinde Efes ve Milet, devrin bir kültür ve uygarlık merkezi olmuştur. Başkentleri yoktur, her şehir kendini yönetir. Tiranlık yönetimi de ilk defa İyon şehirlerinde görülür.

İyonlar denizci insanlardı. Ticaretin gelişmesi sonucu birçok kültür ile temas kurdular. Fenike Alfabeti'nden yararlanarak kendi alfabelerini oluşturdular. Ekonominin gelişmesi ve demokrasinin varlığı fikir hayatı, sanat ve bilim alanında önemli gelişmelere neden oldu. Miletli Thales, Batı felsefesinin ve matematiğinin kurucusu olarak anılır. Thales'in öğrencisi olan Anaksimandros, insanlık tarihinde (resmî kayıtlar ve kutsal kitaplar dışında) ilk kez bağımsız bir kitap yazan kişidir. Miletli Hekataios eleştirel tarih anlatımının ve ampirik coğrafyanın ilk önemli eserlerini verdi, bilinen ilk dünya haritasını yayımladı. Samoslu Pythagoras üçgenin açıları arasındaki ilişkiyi hesapladı. İyon edebiyatının en önemli eseri Homeros'un İlyada ve Odesa Destanı'dır.

Fotoğraf 2.27: Didim Apollon Tapınağı

İyonlar heykelticilikte, mimarlıkta da çok ilerlemişlerdi. İon Nizamı denilen mimari üslubun yaratıcısıdır. Didim'deki Apollon Tapınağı ve Efes'teki Antik dönemin yedi harikası içinde yer alan Artemis Tapınağı'nı inşa etmişlerdir. Tanrılarının insan biçiminde heykellerini yapmışlardır. Tanrılarla insanlar arasındaki en önemli fark insanların ölümlü, tanrılarının ise ölümsüz olmalarıydı. İnançlarına göre tanrılar arasındaki her türlü ilişki ve iletişim aynen insanlar arasında da olurdu. Tanrılar insanlara kızdıkları zaman onları cezalandırırdı.

MÖ 700 yılında Lidya Kralı Giges, İzmir ve Milet şehirlerini istilâ etti. Diğer şehirler ise ekonomik açıdan Lidya'ya bağlandı. MÖ 560-545'te Lidya kralı Kroisos, İyonya'yı Lidya Krallığının egemenliği altına aldı. Lidya Krallığının Persler tarafından yıkılması ile Perslerin egemenliğini kabul ettiler.

2.7.Karia ve Likya Uygarlıkları

2.7.1. Karia

Antik çağda Muğla sınırlarının büyük bölümü, Karia (Karya) bölgesi olarak anılıyordu. Karia bölgesinin doğusu Frigya, kuzeyi Lydia, güneydoğusu Lykia ile çevrelenmişti. Başkentleri başlangıçta Mylasa (Milas) iken MÖ 4. yüzyılda Mausolus tarafından Halikarnas (Bodrum) olmuştur.

Bölgenin yerli halkı Luvi'lerdir. Luvi'lerin MÖ 2000'lerden beri bu bölgede yaşadıkları bilinmektedir. Luvi dilinde Kar, doruk-uç anlamında kullanılmıştır. Karia ise Helen ağzında "doruklar ülkesi"ni tanımlamaktadır.

Bölgenin yazılı tarihi Halikarnassoslu ünlü tarihçi Herodot ile başlar. Tarihçi Herodot'a göre ise Kar'lar Ege adalarından gelip bu bölgeye yerleşir ve yerli halkla kaynaşır.

Karia bölgesinin en önemli koloni kentleri Halikarnassos (Bodrum) ve Knidos (Datça)'dır. Aydın'da Aphrodisias, Alabanda, Alinda, Tralles, Nysa, Tralleis; Muğla'da Myndos (Gümüşlük), Labranda, Mylasa (Milas), Kaunos (Dalyan), Tlos, Pınara, Letoon; Denizli'de Hierapolis (Pamukkale) diğer önemli antik kentlerindendir. En önemli kült merkezi Mylasa'daki "Karyalı Zeus'un tapınağıdır.

Bölge ekonomisinin en önemli zenginliği Büyük Menderes vadisinde yetiştirilen incir, iç bölgelerde bal ve zeytinyağı idi. Karya, Likya ve İyonya kadar gelişmiş bir uygarlığa sahip değildi. Mimarlık, sanat, bilim ve felsefede komşu bu iki uygarlıktan geri kalmış, onlardan etkilenmişti.

Sorguçlu miğferi, omuza asılabilen tutamaklı kalkanı, kalkanların dış yüzeylerini resimlerle süslemeyi ilk kullananlardır. Mermeri levha hâlinde kesme yöntemini bulmuşlardır.

Karia Satrabı Mousalos'un MÖ 352'de ölümüyle karısı Artemisia tarafından Karia başkenti olan Halikarnassos'ta inşa edilen anıt mezarı "Mausoleum" dünyanın yedi harikasından biridir.

Fotoğraf 2.28: Mausoleum ilk hâli

Karia bölgesi, MÖ 334'te Makedonya kralı Büyük İskender tarafından ele geçirilir, başta Halikarnassos olmak üzere kentlerin büyük bölümü yakılıp yıkılır. İskender'e bağlı olarak egemenliğini sürdürmüş ve MÖ 129 yılında Roma'nın Asya eyaletine dâhil edilmiştir.

2.7.2. Likya

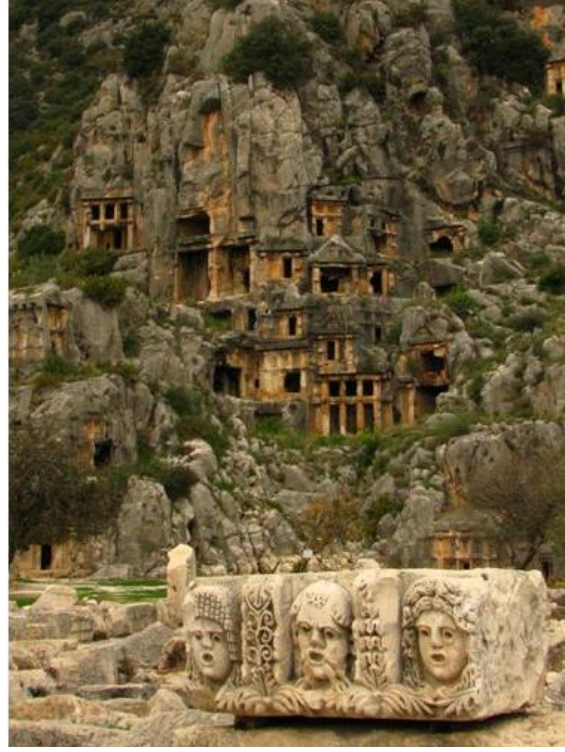
Likya Anadolu'nun Teke Yarımadası'nı kapsayan antik bir bölgedir. Antik Likya, güneyde Akdeniz, batıda Karya ve doğuda ise Pamfilya ile komşudur. Likya "Işıklar Ülkesi" anlamına gelmektedir. Likya'nın başkenti Arinna (Xanthos) idari ve dini merkezdi. Kendilerine özgü dilleri (Likya dili), anaerki yaşam biçimleri, kaya anıtları, mezarları, özgürlük ve bağımsızlıklarına düşkünlükleri ile bilinen Likyalılar, Kadeş'te Mısırlılara, Truva'da Akha'lara karşı Anadolu birliğinin savunucuları arasında tarihe geçmişlerdir.

Likya sanatının ve taş işçiliğinin seçkin örnekleri olarak kabul edilen lahit tipi mezarları vardır. Denizci toplum oluşunun etkisi ile lahit kapaklarını ters dönmüş kayık biçiminde yaptıkları görülmektedir.

MÖ 1. yüzyılın ortalarında ise yirmi üç kentten oluşan "Likya Birliği" oluşturulmuştur. Bu birlik, tarihteki ilk demokratik birlik olup günümüz demokratik sistemleri için de esin kaynağı olmuştur. Günümüze kadar da dayanabilmiş, en büyük altı şehir olan Arinna (Ksantos), Patara, Pinara, Tlos, Myra ve Olympos'un 3'er oy hakkı bulunurken daha önemsiz ve küçük şehirlerin 1 ya da 2 oy hakkı vardır. 2 ya da daha fazla sayıda Likya kentinin bir araya gelerek oluşturduğu politik birliklere Sympoliteia adı verilir.

Fotoğraf 2.29: Ters kayık biçimli Likya Lahdi

Fotoğraf 2.30: Myra Antik Kenti

Likyalıların kurmuş olduğu bu federasyon sistemi (eyaletler) aynı zamanda ABD Anayasası'na da ilham kaynağı olmuştur.

Likyalılar çok özgürlükçü bir uygarlıktı. MÖ 6. yüzyılda Persler tarafından işgal edilmiştir. Pers istilasına karşı dirençleri tükenince önce kadın ve çocuklarını öldürüp sonra tüm şehri ateşe vererek intihar etmişlerdir. Bu kıyımdan kurtulan 80 aile ve başka yerlerden gelen göçmenlerce kent yeniden kurulmuştur. Fakat 100 yıl kadar sonra çıkan bir yangınla Xanthos tekrar harap olmuştur. Buna rağmen yeni baştan kurulan kent Batı dünyası ile kurduğu iyi ilişkiler sonucu uzun süre önemli bir merkez olarak varlığını sürdürmüştür.

MÖ 429 yılında Atinalıların vergi istemelerine karşı çıkan Xanthoslular kentlerinin tamamen harap olmasına neden olacak bir savaşın içine sürüklenmişlerdir. İÖ 333 yılında Büyük İskender'in bölgeye gelmesinden sonra büyük ölçüde Helenleşmişlerdi. İskender'in ölümü ile generallerinden Ptolemaios bu bölgeyi almıştır.

MÖ 42 yılında Romalılar tarafından işgal edilmiş, kentin batısındaki Likya Akropolisi yıkılmış, kent halkı kılıçtan geçirilmiştir. Bu olaydan bir yıl sonra Roma İmparatoru Markus Aurelius kenti yeni baştan imar etmiştir.

Likya, MS 2 ve 3. yüzyıllarda yaşadığı büyük depremlerin ve MS 6 ve 8. yüzyılları arasında yaklaşık 200 yıl süren veba salgınının ardından bir daha kendisini toparlayamamıştır.

2.8. Helen Uygarlıkları

MÖ VII. yüzyılda Yunanistan'ın kuzeyinde kurulan Makedonya Devleti, II. Philip döneminde Balkanların büyük bir kısmını ve Yunan şehir devletlerini egemenliği altına alarak Hellen birliğini kurmuştur. Makedonyalı Philip'in oğlu Büyük İskender, İyonya şehir devletlerini Pers istilasından kurtarmak için MÖ 334 yılında Doğu (Asya) seferine çıkar.

Tek dünya devleti kurmak isteyen Büyük İskender, Persleri yenerek Anadolu'ya hâkim olur ve Anadolu'da Helen dönemi başlar. Doğu - Batı ticareti ve kültürel etkileşimi artmıştır. Önemli kültür ve ticaret merkezleri kurulmuştur. Doğu ve Batı kültürünün Büyük İskender'in Asya seferi sonucunda kaynaşması ile oluşan medeniyete "Helenizm" denir.

İskender, hocası Aristo'nun etkisinde kalmış sanat ve bilime büyük destek vermiştir. Helenizm, Roma ve İslam medeniyetini etkilemiştir.

Fotoğraf 2.31: İskender Lahdi ve Büyük İskender başı (İstanbul Arkeoloji Müzesi)

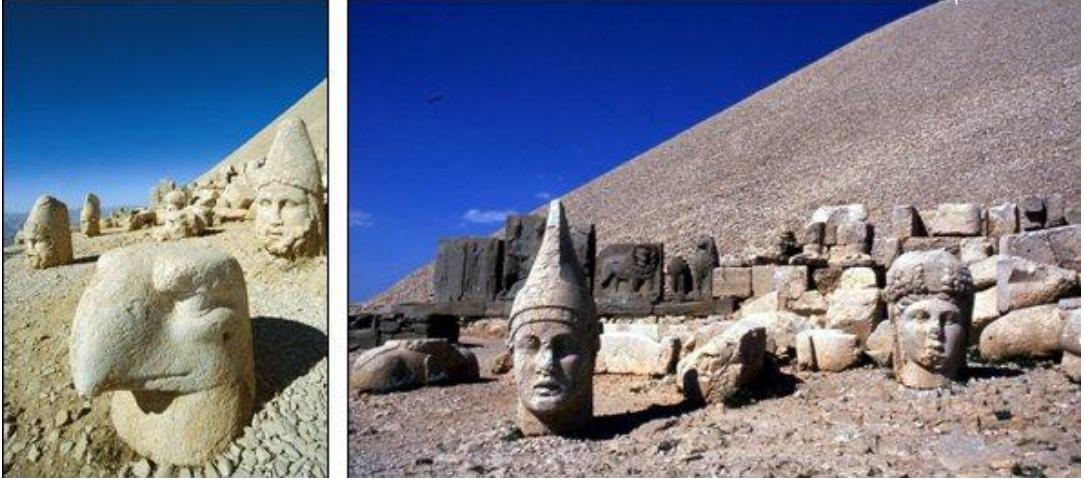
Tanrılar, Olympus'ta, tanrı Zeus'un çevresinde toplanmışlardır. Yunanlılar, Tanrıların gazabından korunmak için müzik, eğlence, spor ve şiir yarışları düzenler (Günümüzdeki olimpiyatlar bu şekilde doğmuştur.). İlk olimpiyatlar MÖ 776 yapılmıştır.

MÖ 323'te Babil'de İskender'in ölümü ile Anadolu, Büyük İskender'in komutanları arasında pay edilmiş ve yeni krallıklar ortaya çıkmıştır.

Anadolu'da kurulan başlıca Hellen krallıkları; Bergama Krallığı (Batı Anadolu), Bitinya Krallığı (Kocaeli Yarımadası çevresinde), Pontus Krallığı (Karadeniz kıyılarında), Kommagene Krallığı (Nemrut Dağı'nda)'dır. Hellenistik krallıklara Roma İmparatorluğu son vermiştir.

Bergama krallığı koyun ve keçi derisinden “parşömen” kâğıdını icat etti Bu sayede pek çok kitap günümüze geldi. Bergama’da kütüphaneler kurulmuştur. İskenderiye, Antakya ve Bergama’da büyük saraylar yapılmıştır. Heykeltıraşlık sanatının en önemli örnekleri Bergama Zeus Sunağının kabartmaları, İskender Lahdi, Nike (Zafer tanrıçası) ve Afrodite’dir.

Asklepion Sağlık Merkezi (Bergama), “Ölümün yasaklandığı, vasiyetnamelerin açılmadığı yer” olarak tarihe geçmiştir. Hellenistik Dönem boyunca (MÖ 300-30) Bergama, Milet ve Efes dünyanın başlıca kültür merkezleri durumuna gelmiştir.

Fotoğraf 2.32: Nemrut Dağı’nda Kommagene Krallığı’na ait kalıntılar

2.9.Roma Çağı

İtalya’da MÖ 753 yılında Romulus tarafından kurulan bu devlet kısa zamanda Avrupa, Asya ve Afrika topraklarına yayılmıştır.

Roma’nın Anadolu’da kurduğu ilk eyalet, Asia Eyaleti’dir. Bu eyalet izlenen bir fetih politikasının sonucunda değil miras dolayısıyla Roma’nın olan topraklar üzerinde kurulmuştu. MÖ 133 yılında ölen Bergama Kralı III. Attalos’un çocuğu yoktu. Kral, ölmeden krallık topraklarını ve hazinesini vasiyetname ile Roma halkına bırakmıştır.

Vasiyet yolu ile Roma egemenliğine giren Anadolu, savaştan çok sulh yolu ile Romalaşır ancak Anadolu’nun geleneksel kültürü yaşatılır. Bununla birlikte Romalılar Anadolu’daki fetihlerine devam eder.

Romalılar kültüre ve sanata çok önem vermişlerdir. Pek çok su yolları, tapınak, sunak, tiyatro, amfiteyatro, gimnazyum, bazilika (küçük kilise), forum, stadyum, agora (pazar yeri), saraylar, köprüler ve hamamlar inşa etmişlerdir.

Fotoğraf 2.33: Aspendos Tiyatrosu

Bunlardan bazıları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Antalya	Aspendos Tiyatrosu, Hadrian Kapısı
Adana	Taş Köprü (Dünyada hâlâ kullanılan en eski köprüdür.)
İzmir	Efes'teki Vedius Gimnazyumu
Ankara	Roma Hamamı, Augustus (Ogüst) Tapınağı
Aydın	Milet'te Fanstina Hamamı, Milet Agorası, Afrodisias Antik Kenti
Kütahya	Zeus Tapınağı
İstanbul	İmparator Valens zamanında yapılan Bozdoğan Kemerli
Hatay	Titüs (Vespasianus) Tüneli

Romalılar Mısırlılardan aldıkları Güneş takvimini “Jülyen Takvimi” adıyla geliştirdiler. Fenikelilerin alfabesini geliştirerek “Latin alfabesini” oluşturmuşlardır. Roma'da ilk yazılı kanunlar, 12 Levha Kanunları'dır. Roma kanunları günümüz Avrupa hukukunun temelini oluşturur.

Fotoğraf 2.34: Afrodit Tapınağı

Romanın güçlü birçok yöneticisi olmuştur. Bunlardan biri Julius Sezar'dır. Sezar, Pontus asıllı Basforos kralı ile Tokat Zile'de çok kanlı bir savaş yapar. Savaşta her iki taraf da büyük kayıplar verir. Ancak savaşı Roma İmparatoru Julius Sezar kazanır. Bunun üzerine dünyaca ünlü sözü "Veni-Vidi-Vici" (Geldim.Gördüm.Yendim.) diyerek durumu Roma'ya bildirir. Sezar, Zile'de kaleye taş bir kitabe yaptırarak dünyaca ünlü bu sözünü oraya da yazdırır.

Sezar, dönemi boyunca halkı tarafından takdir edilmiş, sevilip sayılmıştır. Asil ve zenginlerden oluşan senatoyu kayda almamış. Aralarında birçoğu kendisi tarafından merhamet göstererek bağışlanmış eski düşmanlarının da bulunduğu bir dizi senatör, Sezar'ın kendisini kral ilan edip bir monarşi kurmasından endişe duymaya başlar. Bu yüzden Sezar diktatör suikastçıların bıçak darbeleriyle öldürülmüştür. Öldürenler arasında en yakın dostu Brutüs'ü görünce "Sende mi Brutüs?" demiş ve yıkılmıştır.

Sezar'ın siyasi vârisi, ablasının torunu olan Octavianus, Sezar'ın ölümünden ders çıkarmış ve diktatörlük ünvanı için bir talepte bulunmayarak çok daha dikkatli bir biçimde iktidarını cumhuriyetçi şekilde sürdürmüştür. Octavianus kendisine Augustus (soylu, yükseltilmiş kişi) ünvanını edindi ve bu ismi aldı.

Diğer bir imparator Nero bir tiran ve "Roma yanarken lir çalan imparator" olarak hatırlanır.

Fotoğraf 2.35: Celsus Kütüphanesi

MS 395'de I. Theodosius'un ölümüyle Roma, oğulları arasında paylaşılarak Batı ve Doğu olmak üzere resmen ikiye ayrıldı. Batı Roma İmparatorluğu, MS 495' te Kavimler Göçü sonunda tarihe karıştı. Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans İmparatorluğu) ise 1453'te Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle Osmanlı hakimiyetine tamamiyle geçmiştir.

2.10.Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Çağlarına Toplu Bakış

2.10.1.Bizans Dönemi

Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesiyle eski bir Yunan kenti olan “Byzantion” 330 yılında, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun başkenti olur ve adı imparatorun adına izafeten “Konstantinopolis” olarak değişir. Büyük Konstantin, Roma'dan senatörler ve yüksek memurlar getirterek Konstantinopolis'te yeni bir yönetim oluşturdu ve kenti yeniden imar etti. Roma çok tanrılı olmasına rağmen Konstantinopolis'i bir Hristiyan kenti yaptı ve kendisi de bu dini benimsedi.

Konstantinopolis, Orta Çağda dünyanın en büyük kentlerinden biriydi. Kent gösterişli sarayları, kiliseleri, hipodromu, zafer takları, dikilitaşları ve surlarıyla Bizans'ın da başlıca kültür ve sanat merkeziydi. Bizans sanatı, en önemli gelişmeyi mimarlık alanında yaptı. Bizans mimarlığının en belirgin özelliklerinden biri, yapılarda dev boyutlu kubbeler kullanılmasıdır. Öte yandan duvar resimleri, mozaik, minyatür ve fildişi işçiliği gibi süsleme sanatlarında da Bizans çok ileriye gitti. Bizans döneminin en seçkin örneklerini İstanbul'da görürüz. Surlar bunlardan biridir.

İstanbul'un su gereksinimini karşılamak için Binbirdirek Sarnıcı ve Yerebatan Sarayı (sarnıcı) yaptırılmıştır.

Fotoğraf 2.36: Yerebatan Sarayı

Bizans'ın mozaik resim sanatı ve duvar bezemeciliğinin en güzel örneklerine Ayasofya, Kariye Camisi, Tekfur Sarayı'nda rastlanır.

Fotoğraf 2.37: Ayasofya Müzesi

Dünyanın en eski katedrali sayılan Ayasofya, I. Jüstinyen tarafından MS 532 - 537'de inşa ettirilmiş bazilika planlı bir patrik katedrali olup 1453'te Fatih Sultan Mehmet tarafından camiye, 1934'te Atatürk'ün isteği üzerine müzeye dönüştürülmüştür ve günümüzde müze olarak hizmet vermektedir.

İstanbul'daki İoannes Studios Kilisesi (İmrahor Camii), Aya İrini, Sergios ve Bakhos Kilisesi (Küçük Ayasofya Camii) diğer Bizans dönemi eserlerindendir.

2.10.2. Anadolu Selçuklu Dönemi

Maveraün Nehrinin batısında yaşayan ve 10. yüzyılda İslamiyeti kabul eden Oğuz Türkleri, İslamiyeti yaymak amacı ile sınırlarını genişletir. Bizans topraklarına akınlar düzenlenir ve Alpaslan'ın 1071'deki Malazgirt Savaşı ile Türklere Anadolu kapıları açılır. İznik'e kadar gelen Selçuklu Türkleri burayı başkent yapar ve Anadolu, Büyük Selçuklu Devleti'nin eyaleti olur. 1157 tarihinde yıkılan Büyük Selçuklu Devleti'nin yerine merkez Konya olmak üzere Anadolu Selçuklu Devleti kurulur.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğol istilaları sonucu yıkılması üzerine İlhanlıların eline geçen Anadolu, bir süre çeşitli bölgeleri yurt edinen Türk boylarının kurduğu beylikler hâlinde idare edilir (1071 - 1300).

Oğuz Türkleri'nin Kayı Aşireti Anadolu'ya geldiğinde Selçuklu Sultanı tarafından Bizans sınırında Söğüt çevresine yerleştirilir. Böylece 600 yıl sürecek bir imparatorluğun temeli atılır.

Selçuklular, ülkenin pek çok yerinde yeni kurumlar ve yapılar inşa ettiler. Bunlar cami, medrese, kervansaray, hastane, köprü, çeşme, imaret, han, hamam, türbe ve kümbet gibi yapılarıdır. Büyük Selçuklu sanatında hat (yazı), minyatür, ahşap ve taş oymacılığı, çinicilik, maden işleme, cilt ve çeşitli süsleme sanatları da gelişmişti.

Anadolu Selçuklu mimarisinin günümüze kalan en önemli örnekleri arasında Konya'da Alâeddin Camii, Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese, Eşrefoğlu Camisi; Niğde'de Alaeddin Camii; Ankara'da Aslanhane Camisi, Kayseri'de Hunad Hatun Camii ve Külliyesi; Afyonkarahisar'da Ulucami; Erzurum'da Çifte Minareli Medrese; Sivas'ta Gök Medrese, Buruciye Medresesi ve Çifte Minareli Medrese; Kırşehir'de Melik Gazi Kümbeti; Erzincan'da Mama Hatun Türbesi; Bitlis Ahlat'ta Ulu Kümbet ve Çifte Kümbetler ile Nevşehir'de (Tuzköy Camii, Kızılıkaya Camii) ve diğer yapılar (Nevşehir Kalesi vb.) gösterilebilir. İlk cami örneklerini de Anadolu'da Selçuklular döneminde görmekteyiz.

Fotoğraf 2.38: Alâeddin Camii

2.10.3. Osmanlı Dönemi

Osmanoğulları sınırlarını genişleterek Bursa'yı alır ve başkent yapar. Bir süre sonra Bizans'ın Avrupa yakasındaki topraklarını da sınırlarına katarak başkent Edirne'ye taşınır.

1453 Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fetheder ve bir çağ kapanır yeni bir çağ açılır. İstanbul başkent olur ve İstanbul, bir sanat ve kültür merkezine dönüşür. Osmanlı sanatının temelinde kendisinden önce Selçuklu döneminde yaratılan Türk-İslam ve Anadolu kültürünün sentezi yatar.

19. yüzyıl sonlarında zayıflayan Osmanlı İmparatorluğu dört bir yandan işgal edilir. 1919 yılında başlayan Kurtuluş Savaşı sonunda 1923 yılında Cumhuriyet ilan edilir ve son olarak Anadolu topraklarında Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulur.

İshak Paşa, Topkapı, Adile Sultan, Dolmabahçe, Beylerbeyi, Çırağan, Yıldız Sarayları ve Ankara'da Hacı Bayram-ı Veli Külliyesi Osmanlı dönemi eserlerindendir.

Fotoğraf 2.39: İshak Paşa Sarayı

Mimar Sinan döneminde yapılan eserler, devrin zirvesine oturmuş, bugün bile eserlerinin teknik ve mimari açıdan üstün özellikleri ondan sonra gelenleri etkilemiş ve yeni bir mimari anlayışı getirmiştir. Mimar Sinan'ın İstanbul'da bulunan ve kendi tanımıyla ıraklık yapıtı olan Şehzade Camisi, kalfalık yapıtı olan Süleymaniye Camisi ve ustalık yapıtı olan Edirne'deki Selimiye Camisi önemli eserlerindendir.

Fotoğraf 2.40: Selimiye Camii ve Külliyesi

UYGULAMA FAALİYETİ

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Anadolu’da yaşamış uygarlıkları araştırınız. ➤ Anadolu’da yaşamış uygarlıkları tanıtınız.	➤ Anadolu uygarlıklarını doğru olarak araştırınız. ➤ Araştırma yaparken doğru yerlerden bilgi alınız. ➤ Araştırma yaparken Kültür ve Turizm Bakanlığı, İl Turizm Müdürlüğü vb. gibi kurumların web sitesini inceleyiniz. ➤ Anadolu’da yaşamış uygarlıkların tarihini, sanat ve mimarisini, dini vb. özelliklerini hatasız ve eksiksiz olarak konuklara açıklayınız. ➤ Anadolu uygarlıklarının insan yaşamına katkılarını ve ilklerini mutlaka konuklara anlatınız. ➤ Anadolu’nun tarih öncesi çağlarını konuklara tanıtırken imkânlarınız dâhilinde görsel öğelerden (harita, resim, vb.) faydalanınız. Bunun için İl Turizm Müdürlüklerinden harita, broşür, CD, kitapçık talep edebilirsiniz. ➤ Titiz, dikkatli ve güler yüzlü olunuz. ➤ Ne kadar önemli bir iş yaptığınızı unutmayınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Hititlerin başkenti aşağıdakilerden hangisidir?
A) Hattuşaş
B) Gordion
C) Sardes
D) Tuşba
2. Krallarının hayatlarını anlatan “anal” adını verdikleri yıllıkları hazırlayarak tarih yazıcılığını başlatan uygarlık aşağıdakilerden hangisidir?
A) Frigler
B) Hititler
C) Lidyalılar
D) Urartular
3. Tarihin ilk yazılı antlaşması olan Kadeş Antlaşması Hititler ile hangi uygarlık arasında gerçekleştirilmiştir?
A) Mısır
B) Pers
C) Asur
D) Kimmer
4. Geç Hitit Devletleri’nin ticaret ve zenginliğiyle en ünlü kenti hangisidir?
A) Kargamış
B) Karatepe
C) Ereğli
D) Aslantepe
5. Geç Hititlerin sanatının bilinen en iyi örneği aşağıdakilerden hangisidir?
A) Yazılıkaya Kabartmaları
B) Karatepe Kabartmaları
C) İvriz Kabartması
D) Tanrı Haldi Kabartması
6. Aşağıda uygarlıklar ve başkentleri verilmiştir. Buna göre aşağıdaki eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?
A) Frig-Gordion
B) Karia- Xanthos
C) Lidya-Sardes
D) Urartu-Tuşba

7. Günümüzde de Van Ovası'nı sulamaya devam eden 50 km uzunluğundaki Şamram Kanalı hangi uygarlık zamanından kalmadır?
- A) Frig
B) Hitit
C) Lidya
D) Urartu
8. Friglerin efsanelere konu olmuş, her tuttuğu altın olan ünlü kralı aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Gordias
B) Midas
C) Kroisos
D) Giges
9. Parayı kullanan ilk uygarlık aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Frigler
B) Hititler
C) Lidyalılar
D) Urartular
10. Dünyanın yedi harikasından biri olan Artemis Tapınağı nerede inşa edilmiştir?
- A) Efes
B) Didim
C) Bodrum
D) Sardes
11. Adı 'Doruklar Ülkesi' anlamına gelen uygarlık aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Frig
B) Karia
C) Lidya
D) Likya
12. Dünyanın yedi harikasından biri olan, Karia Satrabı Mousalos'un MÖ352'de ölümüyle karısı Artemisia tarafından inşa edilen anıt mezar 'Mausoleum' nerededir?
- A) Efes
B) Didim
C) Bodrum
D) Mylasa
13. Çocuğu olmayan, ölmeden krallık topraklarını ve hazinesini vasiyet yoluyla Romalılara bırakan kral kimdir?
- A) Makedonyalı Büyük İskender
B) Lidya Kralı Kroisos
C) Bergama Kralı III. Attalos
D) Lidya Kralı Giges

14. Aşağıdakilerden hangisi Bizans Dönemine ait eserlerden değildir?
- A) Binbirdirek Sarnıcı
 - B) Tekfur Sarayı
 - C) Ayasofya Müzesi
 - D) Aspendos Tiyatrosu
15. Aşağıdakilerden hangisi Mimar Sinan'ın eserlerinden biri değildir?
- A) Selimiye Camisi
 - B) Şehzade Camisi
 - C) Süleymaniye Camisi
 - D) Eyüp Sultan Camisi

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Paleolitik çağda insanlar mağara ve kaya sığınaklarında yaşamışlardır. Bu döneme ait izleri Antalya'da bulunanmağarası,mağarası ve mağarasında bulabiliriz.
2. Mezolitik çağa ait mağaralarda bulunan kalıntılardan bu dönemde yetiştirilen ilk ürününolduğu anlaşılmaktadır.
3.çağda, su boylarında bitkiler yetiştirilmeye başlanmış ve keten, kenevir gibi bitki liflerinden giysiler yapılmış ve dokumacılık başlamıştır.
4. Menhir, dolmen ve yerleşim yerlerinin zamanla toprak altında kalmasıyla oluşan suni tepciklere denir.
5. İlk defa bulunarak işlenen,ve madenleridir.
6. Kalkolitik dönemde dini inançlar gelişmiş, doğurganlığı temsil ettiğini düşündükleri tapmışlardır.
7.bulunmasıyla birlikte tarih öncesi çağlar sona erer.
8. Hititler krallarının hayatlarını anlatan adını verdikleri yıllıkları hazırlayarak tarih yazıcılığını başlatmışlardır.
9. Urartuların en önemli tanrısı
10. Likya Anadolu'nun Teke Yarımadası'nı kapsayan antik bir bölgedir. Likya anlamına gelmektedir.
11. Doğu ve Batı kültürünün Büyük İskender'in Asya seferi sonucunda kaynaşması ile oluşan medeniyetedenir.
12. Topkapı, Dolmabahçe, Beylerbeyi, Çırağan, Yıldız Sarayları Dönemi eserlerindendir.

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

- 13 () Tarih öncesi çağlar insanın yeryüzünde görülmesi ile başlar ve yazının icadı ile sona erer.
- 14 () Kalay ile bakırın karışımından tunç elde edilmiş, daha sert ve dayanıklı eşyalar yapılmıştır.
- 15 () Neolitik dönemin en önemli özelliği mikrolit denilen küçük aletlerin ortaya çıkmasıdır.
- 16 () Keman biçimli, pişmiş topraktan, bronz, gümüş ve çeşitli taşlardan yapılan heykelcikler (idoller), Cilalı Taş Çağı ve Maden-Taş Çağı ana tanrıça heykelciklerinin yerini almıştır.
- 17 () Yazıyı Anadolu'ya ticaret yoluyla Persli tüccarlar getirmiştir.
- 18 () Urartu Devleti, Kral ve üyeleri kraliyet ailesinden gelen kişilerden oluşan politik bir kurumdur. Yönetimin politik organı Pankuş'tur. Pankuş kralı bile denetleme yetkisine sahipti.

- 19 () MÖ 546 yılında Pers Kralı Kyros, Lidya Kralı Krezus'u yenerek başkenti Sardes'i ele geçirip Lidya Krallığına son vermiştir.
- 20 () Osmanlı mimarisinin günümüze kalan en önemli örnekleri arasında Konya'da Alâeddin Camii, Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese'yi sayabiliriz.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1'İN CEVAP ANAHTARI

1	A
2	C
3	B
4	C
5	B
6	D
7	B
8	A
9	A
10	B

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	A
2	B
3	A
4	A
5	C
6	B
7	D
8	B
9	C
10	A
11	B
12	C
13	C
14	D
15	D

MODÜL DEĞERLENDİRME'NİN CEVAP ANAHTARI

1	Karain, Beldibi ve Belbaşı
2	buğday
3	Neolitik
4	tümülüs
5	bakır, gümüş, altın
6	Büyük Ana'ya
7	yazının
8	anal
9	Haldi
10	Işıklar Ülkesi
11	Helenizm
12	Osmanlı
13	Doğru
14	Doğru
15	Yanlış
16	Doğru
17	Yanlış
18	Yanlış
19	Doğru
20	Yanlış

KAYNAKÇA

- AHİPAŞAOĞLU Suavi, Özdal DEĞİRMENCİOĞLU, **Anadolu'da Turizm Rehberliği Temel Bilgileri**, Gazi Kitapevi, Ankara, 1995.
- AKŞİT İlhan, **Işık Ülkesi Lykia**, Akşit Yayınları, İstanbul, 2008.
- AKURGAL Ekrem, **Anadolu Kültür Tarihi**, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2002.
- AKURGAL Ekrem, **Anadolu Uygarlıkları**, Net Yayıncılık, İstanbul, 1998.
- ALP Sedat, **Hitit Güneşi**, TÜBİTAK Yayınları, Ankara, 2003.
- BAYLADI Derman, **Uygarlıklar Kavşağı Anadolu**, Say Yayınları, İstanbul, 1996.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, **Antalya Tanıtım Broşürü**, Antalya, 2011.
- TAHERER Selma, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seramik Ana Sanat Dalı, **Adana Arkeoloji Müzesi'ndeki Helenistik ve Roma Dönemleri, Terracotta Figürlerin Yapım Tekniklerinin Araştırılması ve Uygulanması**, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2006.
- SALTUK Secda, **Arkeoloji Sözlüğü**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1997.
- www.kulturturizm.gov.tr
- <http://www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr>
- <http://tr.wikipedia.org>
- <http://turkiyekulturportali.gov.tr>
- <http://www.manisakulturturizm.gov.tr>
- <http://www.izmirkulturturizm.gov.tr>
- <http://www.visitturkey.gov.tr>
- <http://www.kulturvarliklari.gov.tr>
- <http://www.istanbularkeoloji.gov.tr>
- www.dho.edu.tr